

Kritik mot Kriminalvården, häktet Göteborg, för att en manlig vårdare kroppsviserat en kvinnlig intagen utan lagstöd

Beslutet i korthet: En manlig vårdare genomförde en ytlig kroppsvsitation av en kvinnlig intagen i samband med att hon återkom från en vistelse utanför häktet Göteborg. Enligt häktet vidtogs åtgärden med stöd av 4 kap. 4 § häkteslagen. Enligt den bestämmelsen jämförd med 7 § 1 i samma kapitel får en manlig vårdare kroppsvisitera en kvinnlig intagen för eftersökande av vapen och andra farliga föremål om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Enligt chefsJO har lagstiftaren genom denna bestämmelse velat göra det möjligt för Kriminalvården att även kunna hantera hastigt uppkomna situationer där det inte finns kvinnlig personal tillgänglig och där säkerheten gör att det inte är rimligt att avvakta med en visitation. Den kvinnliga intagna visiterades i samband med inpassering i häktet. Häktet är ett säkerhetshäkte med allmän inpasseringskontroll, och enligt chefsJO är det fråga om en rutinmässig verksamhet som häktet har möjlighet att planera. Häktet har även möjlighet att förutse behovet av kvinnliga vårdare som kan visitera kvinnliga intagna.

Visitationen har alltså inte skett i en sådan hastigt uppkommen situation som 4 kap. 4 § häkteslagen avser. Åtgärden har i stället skett med stöd av 4 kap. 3 § 2 häkteslagen, och det är inte tillåtet för manliga vårdare att visitera kvinnliga intagna med stöd av denna bestämmelse. Häktet Göteborg får kritik för att ha vidtagit en tvångsåtgärd utan lagstöd.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 8 juli 2015, framförde AA klagomål över att hon hade blivit visiterad av manlig personal i samband med en inpassering i häktet Göteborg. Hon uppgav i huvudsak följande:

Den 3 juni 2015 hade hon varit på ett bevakat besök hos polisen, och när hon skulle föras tillbaka till häktet blev hon visiterad av en manlig vårdare. Visitationen utfördes på häktets inskrivningsavdelning, och där fanns ytterligare två manliga vårdare. Dessutom fanns det en kvinnlig vårdare ”bakom luckan”. Det var även en manlig polis närvarande, och totalt var det fyra män på plats när hon blev ytligt kroppsviserad. Hon kände sig väldigt kränkt av det inträffade. Det är lag på att kvinnor inte får visiteras av män såvida inte säkerheten kräver det och det inte finns en kvinnlig vårdare att tillgå. I det här fallet fanns det en

kvinnlig vårdare som hade kunnat hjälpa till. Dessutom borde inte ett så pass stort antal personer varit närvarande i samband med visitationen.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, region Väst, genom regionchefen BB, följande:

Anmälan och utredning

— — —

Enligt ett beslut av Kriminalvården den 20 april 2015 (dnr 2015-1984) ska bl.a. häktet Göteborg tillämpa allmän inpasseringskontroll. Samtliga personer som passerar in i häktet ska omfattas av den allmänna inpasseringskontrollen för kontroll av att inte otillåtna föremål förs in.

Inpasseringskontrollen till häktet Göteborg går till på följande sätt. Först passerar personen en s.k. larmbåge som indikerar om personen bär med sig något metallföremål. Om larmbågen ger utslag eller om häktet av annan anledning behöver säkerställa att personen inte bär med sig något vapen eller annat farligt föremål, kroppsvisiteras personen genom att personalen känner utanpå kläderna. Om personen medför bagage passerar bagaget genom en röntgenapparat.

AA skrevs in på häktet Göteborg den 21 april 2015. På förmiddagen den 3 juni 2015 hade AA varit på besök hos polisen och när hon efter besöket passerade in på häktet underkastades hon en allmän inpasseringskontroll. Samtidigt som AA skulle passera in på häktet var flera andra klienter på väg tillbaka efter olika aktiviteter. I "bevakningsburen" tjänstgjorde en kvinnlig vårdare som var fullt upptagen med att få flödena genom inpasseringen att fungera. I inpasseringskontrollen tjänstgjorde två manliga vårdare. Allteftersom de intagna anlände till häktet genomförde dessa båda kroppsvisitation på de som passerade in i häktet. Även AA passerade larmbågen och kroppsvisiterades för att kontrollera att hon inte medförde vapen eller annat farligt föremål.

Häktet Göteborg har som förklaring till händelsen uppgett att den rådande situationen med så pass många intagna som skulle passera in inte var att betrakta som ett normalläge.

Författningsbestämmelser

Av 28 kap. 11 § sista stycket rättegångsbalken följer att med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket, och andra föremål som någon har med sig.

I 4 kap. 3 § häkteslagen (2010:611), HäL, sägs följande. En intagen får kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål om

1. det finns anledning att anta att ett sådant föremål kommer att anträffas på honom eller henne,
2. han eller hon återkommer efter en vistelse utanför förvaringslokalen,
3. han eller hon ska ha eller har haft ett besök utan sådan kontroll som avses i 3 kap. 2 §, eller
4. det sker i en stickprovskontroll eller i anslutning till en större undersökning som av säkerhetsskäl görs av ett utrymme inom förvaringslokalen och den intagne har eller har haft särskild anknytning till utrymmet.

I 4 kap. 4 § HäL anges att en intagen får även i andra fall än som avses i 2 och 3 §§ kroppsvisiteras för eftersökande av vapen och andra farliga föremål, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl.

Av 4 kap. 7 § samma lag framgår följande. Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning får inte utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detta gäller dock inte

1. en kroppsvisitation som avses i 4 §,
2. en kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en person bär med sig undersöks,
3. en kroppsvisitation med metalldetektor eller liknande teknisk anordning, eller
4. en kroppsbesiktning som enbart innebär att andra prov än urinprov tas enligt 5 eller 6 §.

Om det är nödvändigt får en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en man utföras eller bevitnas av en kvinna även i andra fall än som avses i första stycket.

4 kap. 11 § HåL lyder. Om det är nödvändigt för att säkerheten ska kunna upprätthållas vid ett häkte får Kriminalvården besluta att alla personer som passerar in i häktet ska kroppsvisiteras (allmän inpasseringskontroll). Syftet med allmän inpasseringskontroll ska vara att söka efter otillåtna föremål. Skriftliga meddelanden får inte granskas.

Kriminalvårdens bedömning

Eftersom häktet Göteborg omfattas av allmän inpasseringskontroll ska alla som passerar in i häktet kroppsvisiteras. Åtgärden att kroppsvisitera AA har således haft stöd i lag.

En kroppsvisitation är en känslig och integritetskränkande åtgärd. Häkteslagens reglering innebär att den som utför eller bevitnar kroppsvisitation normalt ska vara av samma kön som den som underkastas åtgärden, utom i de fall där den utförs eller bevitnas av läkare eller legitimerad sjuksköterska. Från kravet finns vissa undantag. De undantagssituationer som avses är kroppsvisitation av säkerhetsskäl, kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en person bär med sig undersöks, kroppsvisitation som sker med metalldetektor eller liknande teknisk anordning och kroppsbesiktning som enbart innebär att blod eller utandningsprov tas.

Det är ostridigt att AA har kroppsvisiterats av en man. I detta fall har AA underkastats en kroppsvisitation enligt 4 kap. 4 § häkteslagen. En sådan kroppsvisitation får utföras eller bevitnas av någon av motsatt kön. Häktet Göteborg har således inte brutit mot häkteslagens regler i samband med att AA kroppsvisiterades den 3 juni 2015.

AA gavs möjlighet att kommentera remissvaret.

Bedömning

Av utredningen framgår att en manlig kriminalvårdare kroppsvisiterade AA genom att känna igenom de kläder hon bar på sig i samband med att hon återkom från en vistelse utanför häktet. Kriminalvården har redogjort för de bestämmelser i häkteslagen som reglerar kroppsvisitation m.m. Samma bestämmelser återfinns även i fängelselagen (2010:610) (se 8 kap. 4, 5 och 7 §§). Bestämmelserna innebär bl.a. att en kvinnlig intagen bara i undantagsfall får kroppsvisiteras av en manlig kriminalvårdare. En situation när det är tillåtet för en man att visitera en kvinna är om åtgärden av säkerhetsskäl bedöms nödvändig i syfte att eftersöka vapen och andra farliga föremål (se 4 kap. 4 § häkteslagen).

I motiven beskrivs denna åtgärd som ”skyddsvisitation”, och den får genomföras slumpvis eller rutinmässigt, t.ex. i anslutning till en transport eller i samband med att en intagen placeras i avskildhet (se prop. 2009/10:135 s. 152).

Bestämmelserna innebär att lagstiftaren i dessa situationer ansett att behovet av att upprätthålla säkerheten bör ha företräde framför en kvinnlig intagens rätt att inte behöva visiteras av en manlig vårdare. Jag uppfattar det som att lagstiftaren härigenom velat göra det möjligt för Kriminalvården att även kunna hantera hastigt uppkomna situationer där det inte finns kvinnlig personal tillgänglig och där säkerheten gör att det inte är rimligt att avvakta med en visitation.

Häktet Göteborg har gjort gällande att den kroppsvisitation som AA genomgick, när hon återkom från vistelse utanför häktet, vidtogs med stöd av 4 kap. 4 § häkteslagen. Häktet är med drygt 250 platser ett av landets största. Ett stort antal intagna passerar in varje dag, och häktet är skyldigt att genomföra kroppsvisitationer av samtliga dessa personer. Det är alltså fråga om en rutinmässig verksamhet som häktet har möjlighet att planera, och häktet har möjlighet att förutse behovet av kvinnliga vårdare som kan visitera kvinnliga intagna. Visitationen av AA skedde alltså inte i en sådan hastigt uppkommen situation som 4 kap. 4 § häkteslagen avser. Åtgärden har enligt min bedömning i stället skett med stöd av 4 kap. 3 § 2 häkteslagen. Det är inte tillåtet för manliga vårdare att visitera kvinnliga intagna med stöd av denna bestämmelse. Häktet Göteborg förtjänar kritik för att ha vidtagit en åtgärd utan lagstöd.

Avslutningsvis vill jag erinra om att en kroppsvisitation kan upplevas som integritetskränkande av den som blir visiterad. Av den anledningen bör inte fler personer närvara än vad som är absolut nödvändigt i samband med en kroppsvisitation.

Ärendet avslutas.